

Werkplan Gouden weken

Mentorprogramma voor de
eerste 6-8 schoolweken na de
zomervakantie

Inleiding

Iedere docent weet hoe belangrijk groepsvorming is. In een positieve groep zullen leerlingen/studenten beter leren, elkaar steunen en helpen én respectvol met elkaar en met jou als docent omgaan. Een groep moet daarin begeleid worden en de regie daarin ligt bij de docent. Naast regels en duidelijke afspraken is het belangrijk om werkvormen in te zetten die de focus leggen op positiviteit.

Om grip op de groep te krijgen is het belangrijk om te weten welke werkvormen en spellen in welke periode geschikt zijn om in te zetten. Soms is een leuke actieve werkvorm geschikt om een goede sfeer in de groep te krijgen. Maar wanneer je die inzet in de eerste weken van het schooljaar kan diezelfde werkvorm een averechts effect hebben. Werkvormen die competitief zijn kunnen halverwege het school goed werken om studenten/leerlingen te motiveren maar in het begin van het jaar kan competitie de groepsdynamiek negatief beïnvloeden.

De dynamiek in een groep verloopt vaak gefaseerd. Een groep start met verkennen waarin de groepsleden afwachtend zullen zijn. Vrij snel daarna zullen leerlingen/studenten op zoek gaan naar gelijkgestemden, onderzoeken bij wie ze zullen gaan horen en een plaatsje veroveren in de groep. Daarna volgt de fase waarin duidelijk wordt wat de (on)geschreven regels zijn in de groep en zijn de (machts-)verhoudingen bepaald. Dan is de groep gevormd en zal er een evenwicht ontstaan, een status quo. Toch blijft in deze periode ook steeds een 'onderwater' programma actief. De groep blijft in beweging tot de groep in de laatste fase ontbonden gaat worden waarbij er ruimte moet geboden worden voor afscheid nemen.

Als je als leraar deze fasen kent, en met gepaste werkvormen en interventies kan inspelen op verloop ervan, is het mogelijk om het groepsproces te ondersteunen en richting te geven, en een motiverend, sociaal veilig, positief klassenklimaat te creëren. De fasen van groepsvorming zijn echter maar een indicatie. Op het moment dat er een wijziging is in de groepssamenstelling zal het proces doorbroken worden en weer opnieuw beginnen. Ook na ingrijpende gebeurtenissen zal de groep weer veranderen. Na een vakantie (zilveren weken) zullen de fasen gedeeltelijk opnieuw doorlopen worden. Voor de volledigheid is ook de laatste fase in het groepsproces in het schema opgenomen

De laatste kolom in het schema is leeg: vul hier de activiteiten, werkvormen en lessen in die je tijdens de Gouden Weken wil inzetten. Voor inspiratie kun je kijken op www.kiereso.nl/werkvorm

Fasen in het groepsproces

- Forming
oriëntatiefase waarin wordt kennisgemaakt
- Storming
waarin de machtsverhoudingen worden vastgesteld
- Norming
Waarin (on)geschreven regels duidelijk worden
- Performing
Waarin de groep min of meer stabiel is
- Adjourning/ Reforming
De groep neemt afscheid van elkaar

De 'stormingfase' kan in een groep zorgen voor onrust en onveiligheid. Het is de kunst om met de juiste werkvormen en interventies de 'norming'fase in tijd naar voren te halen.

Wanneer de verhoudingen duidelijk zijn en de normen bepaald zal de 'stormingfase' minder heftig verlopen

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 1
1. Forming oriënteren week 0-1	De groep lijkt rustig en wacht af. Studenten/leerlingen vinden een nieuwe groep spannend. Studenten/leerlingen zijn vooral met zichzelf bezig en hoe ze overkomen op anderen Er is behoefte aan structuur, duidelijkheid en veiligheid Studenten/leerlingen hebben de basisbehoefte om bij de groep te horen en stellen zich de volgende vragen: Wat zijn de voorwaarden om erbij te horen? Wie is wel/niet lid van de groep? Wat vraagt deze groep aan inzet en energie van mij? Kan/mag ik mezelf zijn Welk gedrag wordt wel/niet geaccepteerd?	Bereid je goed voor: - Lees de (overdracht)info - Voer zo nodig gesprekken met het zorgteam - Spreek studenten/leerlingen door met de vorige mentor - Regel voor iedere dag een mentor-les Stel studenten/leerlingen gerust: iedereen vindt een nieuwe groep spannend Zorg voor een korte individuele kennismaking met elke mentor-student/leerling. Maak een duidelijk programma voor de eerste week: studenten/leerlingen weten dan wat ze kunnen verwachten Wees zichtbaar en benaderbaar Maak (heel kort) aantekeningen na ieder contactmoment over wat je opvalt Stel je direct op als leider van de groep: pak de regie Overvoer studenten/leerlingen niet met te veel informatie.	Start je lessen niet meteen met je vak maar met kennismaken Leer zo snel mogelijk de namen Bouw aan de relatie Geef duidelijkheid over wat leerlingen/studenten kunnen verwachten van jou en van het vak Bouw Energizers en werkvormen in die naast vak-gerelateerd zijn ook de groepsvorming positief beïnvloeden Neem de leiding/pak de regie Sta bij binnenkomst aan de deur Geef opvallendheden door aan de mentor	Gebruik werkvormen die inzetten op namen leren kennen Gebruik voor de eerste lessen laagdrempelige 'lichte' werkvormen die de groep helpen vormen en die zorgen voor een eerste kennismaking Probeer spanning te verlagen Zet in deze fase géén werkvormen in die in wat voor vorm ook competitief zijn. Dit kan namelijk onderlinge wedijver versterken. Gebruik werkvormen die studenten/leerlingen aan elkaar binden. Hou het daarbij licht en snij niet direct de eerste week pittige onderwerpen aan.	

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 2-3
2. Norming normeren week 2-3	De normen en waarden van de groep worden gevormd. Regels geven richting en zorgen voor veiligheid Geschreven én ongeschreven regels worden vastgesteld Gedragsverwachtingen worden bepaald: - De wijze waarop leerlingen/studenten met elkaar en de docent omgaan - De manier van communiceren - Wat normaal gevonden wordt - De motivatie van leerlingen/studenten - Het al dan niet dezelfde doelen nastreven Instream nieuwe leerlingen/studenten niet wenselijk	Je bent als mentor het positieve voorbeeld, het rolmodel Zorg dat waarden en normen van informele leiders in de groep niet richtinggevend worden Stel samen met de groep positief geformuleerde gedragsregels op Bespreek wederzijdse verwachtingen Geef het juiste voorbeeld van positieve groepsnormen (respect, veiligheid, positief communiceren en samenwerken) Zorg ervoor dat de groep elkaar veilig gaat leren kennen. Wees open, empathisch, warm en functioneel Sta bij binnenkomst aan de deur en zie elke student/leerling echt als individu binnen de groep Zorg voor een eerste kennismaking met ouders in "vredestijd"	Je bent als leraar het positieve voorbeeld, het rolmodel Formuleer met leerling/studenten gedragsregels voor jouw vak Bespreek wederzijdse verwachtingen Geef het juiste voorbeeld van positieve groepsnormen (respect, veiligheid, positief communiceren en samenwerken) Sta bij binnenkomst aan de deur Zie echt elke student/leerling Geef opvallendheden door aan de mentor	Gebruik werkvormen die inzetten op kennismaking. Kies een werkvorm om afspraken met elkaar te maken en die deze eventueel ook visueel zichtbaar maakt. Zet werkvormen in die het groepsgevoel versterken Gebruik een werkvorm die leerlingen/studenten laat ervaren en bewust maakt van de kracht van de groep tegen ongewenst gedrag Zet ook in deze fase géén werkvormen in die in wat voor vorm ook competitief zijn. Dit kan namelijk onderlinge wedijver versterken	

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 4-5
3. Storming presenteren week 4-5	Eerder een ik-gevoel dan een wij-gevoel Er ontstaat een rangorde hiërarchie Rolverdeling in leiders en volgers. Een sociale strijd op verbaal, fysiek en digitaal vlak om een plaatsje te veroveren Gezagsverhoudingen zullen botsen: conflicten. De mentor is de formele leider maar in de groep staan ook informele leiders op Een sociale informele leider heeft een positieve invloed op de groep. Een negatieve leider kan het gezag van de docent ondermijnen. Er kan een negatief pedagogisch klimaat ontstaan met probleemgedrag en b.v. pesten als gevolg Instream nieuwe leerlingen/studenten niet wenselijk	Als formele leider zal de mentor moeten ingrijpen bij een gezagscrisis en de regie stevig in de hand houden Geef structuur en duidelijkheid en straal vertrouwen uit Verwijs wanneer nodig naar de eerder gemaakte afspraken en hou leerlingen/studenten aan de, samen met hen, opgestelde gedragsregels Leer de groep omgaan met tegenstrijdige belangen Praat conflicten uit en neem een meer coachende rol aan Bespreek waar nuttig en nodig de groepsdynamiek/individuele leerlingen/studenten met collega's Zorg dat leerlingen/studenten zich gehoord en gezien voelen Heb extra aandacht voor leerlingen/studenten die sociaal gezien buiten de boot (dreigen te) vallen Betrek waar nodig ouders	Blijf Energizers en werkvormen inbouwen die naast vak-gerelateerd zijn ook de groepsvorming positief beïnvloeden Behoud de leiding/pak de regie Geef structuur en duidelijkheid Zorg dat leerlingen/studenten zich gehoord en gezien voelen Herinner leerlingen/studenten aan eerder gemaakte afspraken Sta bij binnenkomst aan de deur Geef opvallendheden door aan de mentor	Gebruik werkvormen die inzetten op kennismaking en positieve groepsvorming. Kies werkvormen die het groepsgevoel versterken Gebruik een werkvorm die leerlingen/studenten laat ervaren en bewust maakt van de kracht van de groep tegen ongewenst gedrag Zet werkvormen in die leerlingen/studenten bewust maken van groepsdruk Zet ook in deze fase géén werkvormen in die in wat voor vorm ook competitief zijn. Dit kan namelijk onderlinge wedijver versterken	

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 6-38
4. Performing presteren week 6 – 38	De groepsrollen staan vast. De onderlinge verhoudingen zijn in balans en er heerst basisrust Er is betrokkenheid op elkaar, er is cohesie. Geen individuen maar teamspelers De groep is klaar om aan het werk te gaan Bij een negatieve groep: nu aan de bel trekken en hulp inschakelen: niet wachten tot het vanzelf beter zal gaan De groep is vrij stabiel maar een vakantie, een ingrijpende gebeurtenis of de komst van een nieuwe leerling/student kunnen het groepsproces verstoren Instream nieuwe leerlingen/studenten kan vanaf deze fase maar het risico bestaat dat de storming-fase opnieuw begint	Heb zicht op de verschillende rollen in de groep en de effecten daarvan Heb oog voor de sfeer en blijf investeren in positieve groepsvorming. Monitor de groepsprocessen en hou het eventuele 'onderwaterprogramma' van de groep en de ongeschreven regels in de gaten Informeel naar de groep bij collega's Bespreek eventuele zorg over leerlingen/studenten met de zorgcoördinator Besteed aandacht aan competentie en autonomie. Heb aandacht voor medezeggenschap in de leerlingen/studentenraad en MR (medezeggenschapsraad). Ook ouders kunnen zich kandidaat stellen Betrek ouders waar mogelijk: nodig ze uit voor presentaties, demonstraties en open lessen	Bespreek eventuele zorg over de groep en/of individuele leerlingen/studenten met de mentor Sta bij binnenkomst aan de deur Blijf Energizers en werkvormen inbouwen die naast vak-gerelateerd zijn ook de groepsvorming positief beïnvloeden Behoud de leiding/pak de regie Geef structuur en duidelijkheid Geef opvallendheden door aan de mentor	Gebruik werkvormen die inzetten op positieve groepsvorming: die het groepsgevoel versterken Gebruik werkvormen die de autonomie en gevoel van competentie versterken. Vanaf deze fase kunnen werkvormen ingezet worden die competitief zijn. In deze fase kan het de motivatie van leerlingen/studenten versterken Zet werkvormen in die de sociale veiligheid vergoten. Doe actief aan pestpreventie Kies werkvormen die onderlinge samenwerking vereisen en samenwerkingsvaardigheden versterken	

Fase	Kenmerken fase	Rol/taak mentor	Rol/taak vakdocent	Praktische werkvormen	Vul in: Lessen en werkvormen week 4-5
5. Adjourning/ Reforming evalueren week 39- 40	De groep gaat uit elkaar en Houdt op te bestaan Fase verloopt soms onrustig: er zijn ruzietjes en vervelende situaties. De groep lijkt zich niet meer aan afspraken te willen houden De groep bereidt zich voor op het afscheid: als de groep toch al niet meer leuk is wordt afscheid nemen gemakkelijker Soms gaat een groep ook overdreven aan elkaar hangen en gaan extra veel met elkaar afspreken. Het afscheid wordt moeilijk gevonden	Begeleid ook deze laatste fase zorgvuldig. Geef ruimte aan alle uiteenlopende gevoelens maar weet ook te relativieren Reflecteer met de groep op het jaar, kijk terug op de positieve ontwikkelingen Kijk ook samen met studenten/leerlingen vooruit naar het nieuwe schooljaar Zorg voor een 'warme' overdracht Faciliteer de jaarafsluiting Zorg voor een passend afscheid en organiseer dit samen met leerlingen/studenten	Reflecteer met de groep op het jaar, kijk terug op de positieve ontwikkelingen Kijk ook samen met studenten/leerlingen vooruit naar het nieuwe schooljaar Neem op passende wijze afscheid	Zet reflectieve werkvormen in die vooral terugblikken op alles wat prettig was en goed gegaan is Zaken die niet goed gegaan zijn mogen ook wel genoemd worden maar sluit altijd af met positiviteit Gebruik werkvormen die vooruitblikken en doelen stellen voor volgend jaar	

Gebruikte literatuur en bronnen

- Bakker, M., & Mijland, I. (2009). *Handboek positieve groepsvorming*. Oirschot: Quirijn.
- Engelen R, v. (2022). *De groepscode*. Huizen: Pica.
- Overveld, K. (2015). *Groepsplan gedrag in het voortgezet onderwijs*. Huizen: Pica.
- Remmerswaal, J. (1995). *Handboek groepsdynamica Nelissen*. Barneveld.

Met dank aan Bregje van Goethem en Bart de Wijs